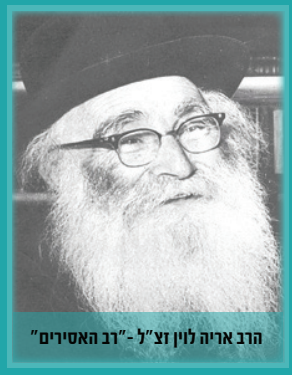
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

פרשת בהעלותך

י"ד סיוון תש"פ

גליון מספר 173

דרך חיים

לאחר חנוכת המשכן והציווי על הדלקת המנורה אנו רואים נפילה והתרסקות גדולה בחטא המתאוננים. נראה מהפסוקים שמדובר באנשים גשמיים שחיפשו על מה אפשר להתלונן. הדבר חמור עד כדי כך שהגמרא (תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קי עמוד ב) אומרת:

"תנו רבנן: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימתו. יתמו - בעולם הזה, ושם ימתו - בעולם הבא. ואמר אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: באין הן לעולם הבא, שנאמר אספו לי חסידי כרתי בריתי עלי זבח, אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי - באפי נשבעתי, וחוזרני בי".

על מנת להבין את מהות דור המדבר וחטאיו צריך לעיין במהות ההליכה במדבר. דוד המלך ע"ה אומר בתהלים (פרק קז פסוקים ד-ל): "תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו. רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף. ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יצילם. וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם... ישבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל... ויזעקו אל ה' בצר להם ממצקותיהם יושיעם. יוציאם מחשך וצלמות ומוסרותיהם ינתק. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם... כל אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי מות. ויזעקו אל ה' בצר להם ממצקותיהם יושיעם. ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם... יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים... יחוגו וינועו כשכור וכל חכמתם תתבלע. ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקתיהם יוציאם. יקם סערה לדממה ויחשו גליהם. וישמחו כי ישתקו וינחם אל מחוז חפצם. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם".

מפסוקים אלה למדה הגמרא (תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד ב) שארבעה סוגי אנשים אלה חייבים להודות לה' בברכת "הגומל": "אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא. יורדי הים מנלן - דכתיב: "יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ה'", ואומר: "ויעמד רוח סערה ויעלו שמים ירדו תהומות", ואומר: "יחוגו וינועו כשכור", ואומר: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקתיהם יוציאם", ואומר: "יקם סערה לדממה", ואומר: "וישמחו כי ישתקו", ואומר: "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". הולכי מדברות מנלן - דכתיב: "תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו ויצעקו אל ה' וידריכם בדרך ישרה, יודו לה' חסדו". מי שחלה ונתרפא - דכתיב: "אולים מדרך פשעם ומעונתיהם יתענו כל אכל תתעב נפשם וגו', ויזעקו אל ה' בצר להם וגו', ישלח דברו וירפאם וגו', יודו לה' חסדו". מי שהיה חבוש בבית האסורין, מנלן? - דכתיב: "ישבי חשך וצלמות וגו', כי המרו אמרי אל וגו'", ואומר: "ויכנע בעמל לבם וגו'", ואומר: "ויזעקו

המשך בעמוד הבא

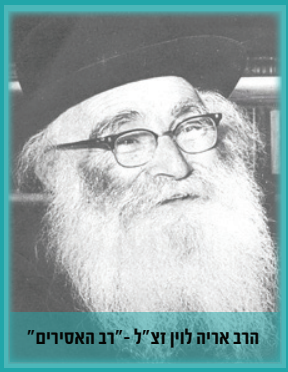
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

דרך חיים

אל ה' בצר להם", ואומר: "יוציאם מחשך וצלמות וגו'", ואומר: "יודו לה' חסדו". מאי מברך? - אמר רב יהודה: "ברוך גומל חסדים טובים".

אך אם נשים לב ללשון הפסוקים ישנה חלוקה, ששניים מתפללים לישועת ה' בלשון "ויזעקו" ושניים בלשון "ויצעקו". הולכי המדברות ויורדי מתפללים בלשון "ויצעקו", ואילו החולים והאסירים מתפללים בלשון "ויזעקו". על מנת להבין את החלוקה בלשון התפילה ביניהם ניתן להתבונן בדברי המלבי"ם (תהלים פרק קז פסוק ו): "במדבר ובים אמר ויצעקו, ובחולה ובית האסורים אמר ויזעקו, כי צעקה גדולה מזעקה. וכן אמר בשני אלה יצילם, ובחולה ומאסר אמר יושיעם, כי הצלה גדולה מישועה. כי סכנת הים והמדבר גדולה יותר מחולי ומאסר".

אדם שחולה או נמצא בבית האסורים עדיין תלוי בידי אדם במידה מסוימת. החולה יכול ללכת לרופא טוב, והאסיר תלוי בסוהרים. אמנם יורדי הים והולכי מדבריות צועקים, משום שלהם אין דרך להינצל אם לא בידי שמיים. המצב בו לאדם כבר אין אחיזה ובטחון בשום דבר מעורר אצלו צעקה עוצמתית יותר מאשר זעקה לעזרה.

כך גם אבותינו במדבר היו תלויים לגמרי בחסדי שמיים. דווקא הקרבה האדירה הזו לה', שהייתה המעלה של אותו דור, היא הייתה שורש הנפילה שלהם. כיצד היו אמורים בני ישראל לעמוד בנסיון הגדול הזה, לחיות מתוך קרבה כל כך גדולה לה' ולשמור על גובה זה?

אומר המאור ושמש שישנם מצבים שהקב"ה מעמיד אדם בנסיון שלא יכול לעמוד בו. והרי אנו יודעים שאין הקב"ה נותן לאדם נסיון אלא אם כן יש לו את הכלים לעמוד בו. כפי שמתאר המדרש המפורסם על כך שהקב"ה מקיש על כלים מלאים דווקא. פתאום בא המאור ושמש ומחדש שלפעמים הקב"ה מעמיד אותך בנסיון שאינך יכול לעמוד בו. אלא שמסביר שלעתים אין הקב"ה חפץ שאדם יעמוד בנסיון אלא דווקא שיצעק, שיידע שהוא תלוי בה'. האמת היא שאתה לא יכול לעמוד בנסיון ומה שהקב"ה רוצה ממך זה דווקא את הזעקה אליו, והזעקה היא זו שתושיע. באמת אתה יכול לעמוד בנסיון, כיצד? בעזרת זעקתך. כך עם ישראל במדבר, הקב"ה העמיד אותם בנסיון בו היו צריכים לזעוק אליו, להכיר שהם תלויים בו. אך את אותה הצעקה הם הפכו לתלונה. במקום תלונה עליהם לצעוק. אנו יודעים שנערה המאורסה שנאנסה בשדה נהרגת אם לא זעקה. אם היא זועקת היא מראה שאינה משלימה עם המצב, אך אם שותקת היא מוותרת ומקבלת את המצב. לשם רצה הקב"ה להביא את דור המדבר, למצב של הכרת תלותם והצורך לצעוק אליו יתברך. אך דווקא דור המדבר שהיה כל כך קרוב לה' נפל באותה נקודת מעלה ועליונות.

נפילה זו ממשיכה גם בפרשה הבאה בחטא המרגלים. דווקא מעלתם היא זו שהייתה הסיבה לנפילתם. כפי שמסביר הזהר שדווקא בשל

המשך בעמוד הבא

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

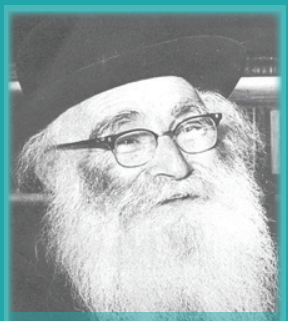

הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

דרך חיים

צדקותם רצו הנשיאים להמשיך להנהיג את ישראל, ולכן רצו להישאר במדבר.

משה רבנו הבין שדור המדבר לא יוכל לעמוד בנסיון ולכן הקב"ה מורה לו לעשות עיבור נשמה, כך שכל נשיא שבט יתאחד עם נשמת אותו בן של יעקב אבינו ראש השבט. ועל אף שמשה עיבר את נשמת נשיא כל שבט עם נשמת ראש השבט בכל זאת נכשלו הנשיאים בשליחותם. כשהגיע משה רבנו לשבט אפרים לא ידע למי לתת את הנשמה של יוסף, לנשיא שבט אפרים או מנשה. אלא שהבין משה שהפוטנציאל של יהושע בן נון להצליח בשליחותו ולא להיות בדעה אחת עם שאר המרגלים גבוה, לכן נתן את נשמת יוסף לנשיא שבט מנשה, גדי בן סוסי. כך ניתן להבין את העובדה שמשה שינה את שמו של יהושע בן נון מהושע ליהושע. בהוספת האות י' לשמו ביטא משה ש"יה יושיעך מעצת מרגלים". היחיד שמשה רבנו רואה צורך להתפלל עליו זה יהושע, משום שלאחרים הייתה עזרה מלמעלה מראשי השבטים שלהם. אמנם היחיד שניצל מכח נשמת ראש שבטו היה כלב בן יפונה. וזו כוונת הפסוק "ועבדי כלב עקב היתה עמו רוח אחרת עמו", הכוונה רוח נוספת, עוד נשמה שהגיעה ממרום להצילו. המרגלים זכו להתאחד עם נשמות קדושות, נשמות השבטים הקדושים. על אף גדולה נוראה זו בבחירתם כשלו והתרחקו מהמדרגה לה היו ראויים. דבר זה חוזר שוב ושוב לאורך ספר במדבר- מעלה מיוחדת שיש לדור המדבר שמביאה לכשלונות נוראים. והשורש של הכל זו אותה הצעקה החסרה, מה שעם ישראל לא מכיר שהוא תלוי בה' בלבד ולא בכוחו וצדקתו.

שבת שלום!

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

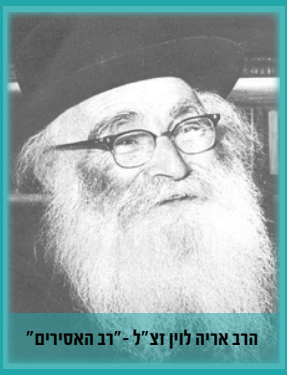

הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

בדרכו של ר' אריה

ר' אריה היה בעל חסד ומאיר פנים לכל אדם. תמיד חיפש ר' אריה לעשות חסד עם כל מי שהיה ביכולתו. באותם ימים היו מנקי האשפה עובדים באופן קשה ביותר; את פחי האשפה השחורים היו סוחבים על גבם אל עגלה שהייתה מרכזת את כל האשפה יחד.

מידי יום ביומו היה משכים ר' אריה קום בכדי להמתין לאותם עובדי ניקיון, טרם בואם, ובידיו כוסות מים להרְוות צמאונם ובפניו חיוך על מנת לעודדם ולשמחם בעבודתם הקשה. "אמר רבי יוחנן: טוב המלבין שיניים לחברו יותר ממשקהו חלב, שנאמר (בראשית מט יב): 'ולבן שנים מחלב' - אל תקרי ולבן שנים אלא וליבון שיניים" (כתובות קיא:).

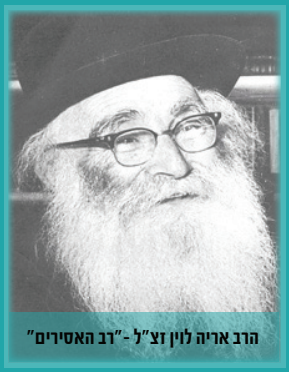
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

דיברנו בשבח ומעלת תפילת המנחה. חכמים הזהירו אותנו שלא להתחיל מלאכות ופעולות ארוכות שעלולות לגרום לנו להפסיד את תפילת מנחה. למעשה הקלו הפוסקים ע"י שממנים מישהו לקרוא למתפללים לבית הכנסת, מה שנקרא בלשון חז"ל 'שמש'. גם בדורנו שאין שמש יש המקילים לעשות פעולות מתמשכות כאשר לאדם יש שעה קבועה לתפילת מנחה במניין ואין חשש שיגיע לשכחה. אמנם גם בדורנו יש להימנע מסעודות גדולות: כברית מילה, פדיון הבן, שבע ברכות וכדומה קודם מנחה קטנה (שהיא משעה תשיעית ומחצה זמנית). אך עושים מלאכות קלות כתספורת וכדומה גם אחר הגעת זמן מנחה כשיש לו שעה קבועה לתפילת מנחה.

כאשר השעה דחוקה פסק השולחן ערוך שניתן להתפלל מנחה קצרה. למנהג הספרדים תפילה קצרה מתחילים כל הציבור יחד עם החזן את תפילת עמידה, אומרים קדושה כרגיל וממשיכים האל הקדוש בקול ומשם והלאה בלחש. למנהג בבני אשכנז הקהל מקשיב לתפילת החזן, אומר קדושה כרגיל ואחר עניית אמן על ברכת האל הקדוש מתפללים הציבור לחש מתחילת התפילה. יש לדעת שתפילה קצרה אין לעשות אלא בשעת הדחק, כפי שניסח השולחן ערוך "אם השעה דחוקה לו". והיינו שעומד לעבור זמן התפילה ורק כעת התקבץ מניין או שישנו אונס כלשהו שלא מאפשר להתפלל כרגיל, ויש פוסקים שהקלו אף כאשר המניין מצומצם ולא ניתן לסמוך על חלק מהציבור שיענה לדברים שבקדושה. אמנם בכל אופן אחר יש להתפלל כרגיל, והאר"י הקדוש דיבר בשבח התפילה כתיקון חז"ל.

תפילה קצרה זו ניתן לעשות דווקא בתפילת מנחה ולא בתפילת שחרית ששם יש לנו את החובה לסמוך גאולה לתפילה מה שאינו שייך בתפילת מנחה. משום סמיכת גאולה לתפילה בשחרית וערבית איננו פותחים את תפילת העמידה במילים "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו", מה שאין כן במנחה שניתן לומר פסוק זה שאין לנו את בעיית ההפסקה.

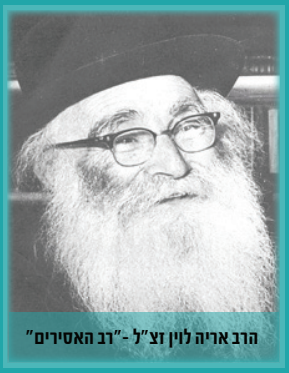

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת
עם הרב חיים אידלס

שאלה | האם יש בעיה באמירת "שבת שלום" בערב שבת?

תשובה | ראשונים (המכריע, תוס' רי"ד ועוד) ואחרונים רבים סוברים שכשאדם מזכיר את שבח השבת הוא מקבל בזה את השבת, שכן הקידוש על היין בליל שבת הוא מדרבנן בלבד, וכן פסק המגן אברהם ועוד. אמנם רבים הכריעו כדעת רש"י (נזיר ד.) שהקידוש על היין הוא מן התורה ואין יוצא בשבח השבת, וכך נקט הביאור הלכה לדחות את דעת המגן אברהם.

לדעת הרשב"א (תשובות ח"ד) בכל אופן של אמירת שבח השבת נחשב כקבלתה, ולכן מן הראוי להיזהר שלא לומר משעת פלג המנחה "שבת שלום" בטלפון או לאנשים, אלא נאמר "ערב שבת שלום". ולדעה זו חששו כמה אחרונים ומן הראוי לנהוג כן, אף שאינו חובה, שכאמור גם אם הזכיר את שבח השבת לא נחשבה כקבלתה לרוב הפוסקים.

שאלה | לאור מה שקשה להחזיק את הילדים ערים בליל שבת, האם אימם יכולה לקדש עבורם קודם זמן תפילת ערבית?

תשובה | הביאור הלכה (סי' רע"א) סובר שראוי להימנע מזה. אבל לפעמים אין אפשרות אחרת, כגון בשעון קיץ שלעתים חוזרים מבית הכנסת כמעט בשעה תשע בלילה, וכן במדינות שהשבת נכנסת מאוחר מאוד, אזי נקל ונתיר לקדש לפני השקיעה. במקרה שכזה מדליקים נרות אחרי פלג המנחה, משום שלפני כן זו ברכה לבטלה, ולאחר מכן מתפללים ערבית (קודם השקיעה), ואז מותר לקדש ולאכול, ואפילו קודם השקיעה. כך פסק במפורש מרן (שו"ע סי' רס"ז). ובדיעבד אפילו בלי תפילת ערבית מותר להדליק נרות ולעשות קידוש לילדים או במצבי צורך, כגון אדם שנמצאים בבית החלמה, בית מלון וכדומה כך שארוחותיו מוקדמות. וראוי להקפיד לומר אחר צאת הכוכבים "זכור את יום השבת לקדשו" (תשוה"נ ח"ה סי' ע"ג) ולאכול עוד "כזית" מהפת כדי לקיים קידוש השבת בכניסתו אליבא דכולי עלמא. כמובן שכאשר אפשר עדיף לחכות על כל פנים עד השקיעה, אך כשאין אפשרות ננהג כאמור לעיל.